

Decàleg per a una bona praxis en l'àmbit de l'educació i els museus

Published by [Interacció](#) [1] on 24/01/2024 - 14:00

El passat 15 de desembre va tenir lloc a l'Espai Bonnemaison la 35a Jornada de la Xarxa de Museus Locals, la cita anual obligada que organitza l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona per tal de posar sobre la taula els reptes més candents als quals han de fer front els nostres museus.

En aquesta ocasió les jornades duien per títol *Museus per créixer. El rol dels museus en l'educació per a la ciutadania* i, per tant, es centraven en la missió fonamental dels museus com agents educadors i promotors de canvi social. Podeu recuperar la relatoria íntegra de la jornada [aquí](#) [2]

De les excel·lents contribucions que es van aportar al llarg del dia, des d'Interacció hem extret aquelles premisses que pensem haurien de servir-nos com a font d'inspiració. Us proposem doncs llegir els preceptes següents a mode d'idees nuclears, complementàries entre sí i en sintonia amb la nova concepció de museu aprovada per l'ICOM l'agost del 2022, tal i com analitzàvem a l'apunt publicat a Interacció "[Nous museus per a nous temps. La nova definició de museu per part de l'ICOM](#) [3]".

1. Cal obrir els museus en el sentit literal de la paraula

Aquesta va ser una de les premisses que es va anar repetint també al llarg de la jornada. L'obertura dels museus, més enllà de les seves quatre parets, significa l'enllaç i la interlocució efectiva amb el territori al qual pertanyen, i al qual es deuen. És per això que des dels serveis educatius dels museus ha d'haver-hi una voluntat clara i expressa d'arribar allà on el *receptacle* (metafòricament parlant) no arriba. I no es tracta d'una qüestió banal. Cristina Da Milano, presidenta de l'[European Centre for Cultural Organisation and Management](#) [4] (ECCOM) assenyalava a la presentació *Museums, audiences, citizens*, que el 40% del no-públic dels museus es deu directament a la manca d'interès i que la gran majoria de persones que visiten els museus són els coneguts com a "sospitosos habituals": persones amb un perfil socioeconòmic i acadèmic determinat.

L'esforç per vèncer la barrera física i conceptual i acostar-nos al carrer s'ha d'entendre com a tasca prioritària en termes de credibilitat. Catalina Lozano, comissària en cap del [Museo de Arte Contemporáneo del País Basc](#) [5], amb la seva ponència titulada *Plazaratu*, ens va presentar diferents projectes que van en aquesta línia. D'entre ells, destacava el projecte *Lorategi*, on el jardí i l'hort del museu són cuidats per les veïnes de l'entorn. Un entorn que es va transformant així en consonància directe amb el museu, esborrant les fronteres entre allò que passa a dins i allò que passa a fora.

Aquest mateix diàleg es produeix en d'altres casos inspiradors, com és el del projecte educatiu de la [Casa-Museu Verdaguier](#) [6], a Folgueroles. Jordina Boix, la seva directora, ens explicava com, més enllà de les accions desenvolupades portes endins de la casa natal del poeta, s'havien dut a terme projectes de *land art* al territori, permetent així que la petjada de Verdaguier transformés literalment els llocs vitals pels quals va transitar.

Signatura de Verdaguer traçada sobre el paisatge de Folgueroles, Perejaume (2002)| Fundació Jacint Verdaguer

2. Cal posar la persona al centre, i no les col·leccions

Durant les darreres dècades hem vist un canvi de paradigma en quant al pes de la col·lecció en la construcció del relat expositiu. Si bé és cert que la peça segueix tenint avui dia una rellevància inqüestionable, els discursos actuals aposten cada vegada més per situar la persona - i no l'objecte - al centre de la missió educadora. De nou Cristina da Milano ens recordava que els museus van sorgir originalment amb una missió clara de mostrar les col·leccions a un cert tipus de públic i que, en aquest sentit, gaudien de prestigi en tant que "contenedors" d'infinites peces de valor que només un públic *selecte* podia comprendre. Afortunadament, aquest panorama va anar modulant-se amb el pas dels anys fins que, a partir dels anys 80 i progressivament, es van començar a legitimar les persones com a creadores de significats propis a partir de l'observació del patrimoni.

Els [Museus d'Olot](#) [7] són un clar exemple d'aquesta voluntat. Montse Mallol, la seva directora, ens en parlava a la seva intervenció *Projectes artístics comunitaris: un canvi de mirada dels Museus d'Olot*. En efecte, en els projectes que duen a terme, entre els quals [Jo l'exposo](#) [8] i [Mirades compartides](#) [9], veiem com l'objecte pren sentit només amb la paraula. Així és: el model d'ús de les col·leccions simplement per a ser exposades queda obsolet si no s'aconsegueix establir-hi realment un vincle amb la persona que les observa i les interpreta. És el moment en què s'esberlen les vitrines, metafòricament parlant, i la peça pren valor en tant que passa a significar quelcom per aquella persona que l'observa.

Projecte Mirades compartides, dels Museus d'Olot, aposta per l'acció artística intergeneracional.

3. S'ha de treballar per ser flexibles amb el canvi, i evitar-ne la reticència

Per tal que siguin efectius aquests canvis cal estar preparats per a repensar i posar en tela de judici allò que hem fet fins al moment.

Tal i com assenyalava Mariëlle Pals, cap de programes del [Wereldmuseum](#) [10] dels Països Baixos, la societat d'avui és una societat interconnectada, una ciutadania mundial i en xarxa, en transformació constant. I, com no podia ser d'una altra manera, els museus actuals han de poder entendre aquesta mutació contínua com a part essencial dels seus programes educatius i, el que és més important, no tenir por de la incertesa que generen aquests canvis.

4. Cal entendre l'educació com el rovell de l'ou d'un museu

Efectivament, la jornada va servir per reivindicar el paper crucial de l'educació, entesa no com una part més, sinó com el moll de l'os de l'acció estratègica del museu. Així ho expressava en Bastien Colas, cap del servei cultural del [Museu de Belles Arts de Lió](#) [11], amb la conferència *L'educació, al centre de la vida del museu*.

Massa sovint s'ha pensat en l'educació com a peça més d'un entramat, quan en realitat s'hauria d'entendre com l'esquelet vertebrador de tota acció museística. I no l'educació entesa únicament en la seva dimensió més acadèmica i formal - que també- sinó aquella que es projecta i s'estén al llarg de tota la vida. Els programes educatius han d'esdevenir clau en la concepció dels espais museístics i traspasar les fronteres imposades pels currículums educatius i els formalismes de l'edat biològica.

5. S'ha de vetllar per l'educació patrimonial com a professió

No podem oblidar que la precarietat del sector dels professionals de la cultura que transcendeix el tema que ens ocupa i que ens afecta d'una forma molt més general. És per això que creiem que cal dedicar-li un lloc prioritari en aquest decàleg de bona praxi.

L'Albert Batlles Fossas, cap del Departament d'Educació i Activitats del [Nat-Museu de les Ciències Naturals de Barcelona](#) [12], posava el focus en aquest aspecte. I parlem de posar el focus perquè va centrar la seva conferència precisament en els clarobscurs d'aquesta professió, tal i com indicava el mateix títol de la seva intervenció: *Llums i ombres d'un model didàctic propi*.

Certament, si volem serveis educatius de qualitat als nostres museus, hem de començar per assegurar i garantir la qualitat de vida de les persones que hi treballen. Això passa per dir les coses pel seu nom, i parlar d'educadores i educadors, i no de monitors o docents. Perquè "el nom fa la cosa", i parlar d'*educadores patrimonials* implica una formació especialitzada, una experiència i una tasca educativa en el context concret del museu i, per suposat, una regulació dels honoraris que es perceben per aquesta especialització. En aquesta línia, val la pena ressaltar la tasca que s'està duent a terme des de l'[Associació de Professionals de la Museologia de Catalunya](#) [13] i des de l'[Associació catalana d'educació patrimonial](#) [14] (ACEP) per tal de posar en valor i reconèixer la feina d'aquests professionals, tan necessaris i sovint tan invisibilitzats.

6. Cal promoure la participació i la cocreació amb la comunitat com a ingredients bàsics

Tal i com ja hem assenyalat, a la nova concepció de museu la persona que visita el museu exerceix un paper actiu i no merament el d'observador passiu. Per a promoure aquesta implicació i participació directa, però, cal una voluntat ferma per part de la direcció i l'equip. Dos bons exemples d'això ens el plantejaven el Museu d'Història de Cerdanyola i el Museu del Joguet de Figueres.

Pel que fa al primer, Marta Argelagués, responsable dels programes d'exposicions i de les propostes de dinamització i difusió del patrimoni cultural del [Museu d'Història de Cerdanyola](#) [15], ens parlava d'un museu "de la gent i per la gent", estretament vinculat a la comunitat.

Per la seva banda, Eva Pascual Miró, conservadora del [Museu del Joguet de Catalunya](#) [16] (Figueres) ens presentava una exquisida acció duta a terme en estreta aliança entre el museu i La Bressola, les escoles de la Catalunya Nord. [Juga-hi! Un projecte de co-creació d'una exposició sobre joguets i gènere](#) [17] és un exemple clar de punt de trobada i de complicitat entre escola i museu per construir plegats un relat vinculat a l'educació en valors.

Dos infants visiten l'exposició "Juga-hi!" | Museu del Joguet de Catalunya

7. Cal incentivar la capacitat d'escolta i el diàleg

Esther Fuentes, coordinadora i responsable del Departament d'Activitats i Educació del [Museu Nacional d'Art de Catalunya](#) [18], ens presentava la ponència *L'obra d'art com a lloc de trobada: conversar la diferència per construir sentits*.

La seva aportació ens va servir per recordar la necessitat d'aturar-nos a observar i educar-nos en una escolta activa. S'ha parlat a bastament de que vivim en una societat accelerada, hiperconectada i enganxada a les pantalles, i en aquest sentit és més necessari que mai tenir temps per al silenci i per al foment de l'atenció plena. I, què és el que l'art pot aportar en aquest sentit? Tal i com ens recordava Jordina Boix amb un evocador vers de Perejaume, "Qualsevol obra frondosa viu del sentit profund que hi ha a sota". En efecte, l'art és una eina de gran poder per a fer aflorar emocions universals, en les quals tothom ens hi puguem reconèixer. I això ho aplica molt bé el MNAC quan, mitjançant les [Estratègies de Pensament Visual](#) [19], fomenta el diàleg lliure a partir de l'observació de l'obra, tot generant converses que serveixin com altaveu per a compartir sentiments.

Activitat de descoberta de l'art mitjançant les Estratègies de Pensament Visual | MNAC

8. S'ha de concebre la diversitat com a riquesa

Com hem dit amb anterioritat, la complexitat de la societat actual ens porta a la necessitat de dialogar i arribar a consensos. I, en aquest sentit, la Mariëlle Pals ens parlava de la voluntat d'abordar la diversitat com a enriquiment, com a oportunitat, i no com a problemàtica.

Malauradament, no podem obviar que els recursos -econòmics i humans - amb els que compten la majoria dels nostres museus són escassos, i que aquest fet suposa un impediment a l'hora de treballar amb una mirada àmplia i dirigida realment a tots els públics. Montse Mallol ens recordava la importància d'anar pas a pas, centrant-nos en projectes concrets, no volent abraçar-ho tot de cop.

9. S'ha de treballar per estimular la creativitat i el pensament lliure, a través d'un aprenentatge vivencial

Si hem dit anteriorment que volem que la persona esdevingui el centre neuràlgic de l'acció educadora, caldrà una aposta clara perquè l'aprenentatge sigui vivencial, experimental.

Aquesta concepció d'aprenentatge implica posar-hi les mans, el cor i la ment, tal com evocava el títol de la intervenció de Mariëlle Pals, ja com una declaració d'intencions: *Hands On! Hearts On! Minds On!*

L'experiència directa reforça la participació activa i el pensament flexible, ja ens ho deia Montessori fa més d'un

segle. Tocar, sentir, viure en primera persona allò que ens expliquen. Deixar les pantalles a banda i tocar, literalment, la realitat. Sentir-la en primera persona per a recordar-la.

Fa més de 2500 anys, Confuci ja ho havia predicat: *Quan faig una cosa, l'entenc*. I qui som nosaltres per posar en entredit els clàssics?

10. Cal garantir la plena inclusió i l'accés a la cultura per a tothom

I per últim, però transversal a tot el que hem exposat amb anterioritat, cal garantir que tothom, sigui com sigui i tingui les capacitats que tingui, pugui accedir en igualtat de condicions als espais museístics. Això s'ha vingut dient des de fa temps i s'ha fet més evident en les darreres dècades. Pel que fa als museus catalans, una meravellosa aliança entre diversos professionals de museus va poder crear, el maig del 2013, la [Taula de Museus i Accessibilitat](#) [20], amb la voluntat de compartir coneixements, recursos, plantejar dubtes, impulsar estratègies comunes, sensibilitzar i treballar en xarxa sobre temes d'accessibilitat.

Per la seva banda, el Banc de Bones pràctiques en cultura recull algunes propostes de museus catalans que posen l'èmfasi en explicitar aquesta màxima. En aquest [enllaç](#) [21] hi podreu veure els projectes que son referents i punta de llançament per a la plena inclusió als espais culturals.

A mode d'inspiració o de referència, compartim tot seguit 3 dels projectes recollits al Banc:

El [Programa d'Accessibilitat i Inclusió Social dels Museus d'Esplugues de Llobregat](#) [22] és una iniciativa que adreça la qüestió de la inclusió social des d'una perspectiva global i integradora, amb l'objectiu de garantir l'accés igualitari a la cultura i al patrimoni per a persones amb diversitat funcional.

La proposta es va activar a partir del projecte [La Mirada Tàctil](#) [23] de la Diputació de Barcelona, així com en accions concretes com fulletons en macrocaràcters i en braille, adaptacions de les audioguies per a persones amb dificultats auditives, activitats de reconeixement tàctil de diversos materials, o tallers de memòria per a gent gran. En els darrers anys s'han programat, també, diverses experiències sensorials inclusives.

Per la seva banda, les [visites sensorials per a grups amb ansietat al Museu d'Art de Cerdanyola](#) [24] són una bona pràctica perquè responen a una necessitat primària dels col·lectius de persones amb trastorns de salut mental, específicament els i les pacients d'ansietat i agorafòbia, per tal de potenciar el seu benestar i poder facilitar la seva participació en la vida cultural.

Es tracta d'un projecte que destaca pel fet de combinar tractaments de psicoteràpia grupal amb la contemplació i la interacció amb obres d'art, així com per la feina col·laborativa i transversal que fa possible l'èxit de l'activitat. Per una banda, es posa l'espai del museu al servei d'una iniciativa solidària i amb gran impacte social. Per una altra, es fomenta la innovació dins els tractaments de salut mental a través de les metodologies d'[Arts en Salut](#) [25] (Arts in Health), que aposten per la normalització i la inclusió dels pacients de salut mental dins els espais comunitaris, tot potenciant el desenvolupament d'habilitats comunicatives i de gestió de les emocions.

Un tercer referent a tall d'exemple és el projecte [VAGOLab](#) [26] del Museu del Ferrocarril de Catalunya, a Vilanova i la Geltrú, el qual ofereix tallers d'estimulació cognitiva per a les persones més vulnerables, sobretot adreçats al col·lectiu de gent gran.

Amb el tren com a fil conductor, els professionals del programa [REMS](#) [27] (Reforç i Estimulació de la Memòria i la Salut) treballen fent activitats d'estimulació o de socialització, meditació guiada, escriptura i música, per tal de pal·liar els efectes de la pèrdua de la memòria. Per exemple, en l'edició de 2021, el resultat d'aquest treball es va materialitzar en un conjunt de manifestacions, memòries i testimonis sobre el que havia representat el ferrocarril per les participants en relació amb la seva ciutat i els seus records. El projecte VAGOLab, doncs, vol posar de manifest el valor simbòlic del ferrocarril, tot ensenyant de quina manera pot esdevenir un element inspirador que permet donar suport a persones grans amb diferents necessitats.

Un cop vist aquest decàleg de propostes per a uns millors serveis educatius en l'àmbit dels museus, hem de ser

conscients també de les nostres limitacions: no voler abraçar-ho tot de cop ni esperar resultats immediats. Dit d'una altra manera, els projectes culturals que persegueixen un impacte real, han de ser concebuts com a processos a llarg termini i, en aquest sentit, hem d'estar disposats a escoltar els nostres públics i qüestionar-nos, una i altra vegada si allò que estem fent - a vegades per inèrcia - segueix funcionant i tenint sentit a dia d'avui.

En definitiva, hem de ser conscients de la nostra realitat i de l'entorn en el qual treballem sense perdre de vista un objectiu molt més ampli i en sintonia amb els [Objectius de Desenvolupament Sostenible de l'Agenda 2030](#) [28]: arribar als públics als quals no aconseguim arribar. O almenys intentar-ho. Sempre.

Categories: Crònica

Categories: Article

Tags: equipaments culturals

Tags: educació i cultura

Tags: cultura i salut

- [29]

Source URL: <https://interaccio.diba.cat/en/blogs/2024/01/bbpb-museus-educacio>

Links:

[1] <https://interaccio.diba.cat/en/members/interaccio>

[2] https://interaccio.diba.cat/sites/interaccio.diba.cat/files/relatoria_jornada_xml.pdf

[3] <https://interaccio.diba.cat/blogs/2022/10/nova-definicio-de-museu-icom>

[4] <https://cultureactioneurope.org/member/eccom/>

[5] <https://www.artium.eus/es/>

[6] <https://www.verdaguer.cat/descobreix/casa-museu>

[7] <https://www.olotcultura.cat/museus-dolot/>

[8] https://www.youtube.com/watch?v=0YwyISDW_58

[9] <https://www.youtube.com/watch?v=KZPY6N3LLek>

[10] <https://rotterdam.wereldmuseum.nl/>

[11] <https://www.mba-lyon.fr/fr>

[12] <https://museuciencies.cat/>

[13] <https://www.museologia.cat/>

[14] <https://educaciopatrimonial.cat/>

[15] <https://www.museucanoliver.cat/ca/museu-historia>

[16] <https://www.mjc.cat/>

[17] <https://www.mjc.cat/inauguracio-exposicio-juga-hi-sobre-joguets-i-generes/>

[18] <https://www.museunacional.cat/ca>

[19] <https://blog.museunacional.cat/les-estrategies-de-pensament-visual-vts-una-metodologia-educativa-necessaria/>

[20] <https://museusiaccessibilitat.blogspot.com/p/taula.html>

[21] <https://www.diba.cat/es/web/cerc/bones-practiques/-/cerador/cerca#resultats-cerador>

[22] <https://museus.esplugues.cat/accessibilitat>

[23] https://www.diba.cat/web/opc/mirada_tactil

[24] https://www.diba.cat/documents/16060163/22275132/86_Visites+sensorials+MAC.pdf/b914a236-6985-1799-8963-0e384bad581c?t=165813905213

[25] <http://artsinhealthfoundation.org/web/>

[26] <https://museudelferrocarril.org/ferrocarrilimemoria/>

[27] <https://www.fundaciocatalunya-lapedrera.com/ca/programa-reforc-estimulacio-memoria-salut>

[28] <https://www.diba.cat/web/ods/agenda-2030>

[29] <https://interaccio.diba.cat/node/9335>